

פרי קודש הילולים

בס"ד | פרשת בהר בחוקתי תשפ"ה | גליון מס' 163 | שנה ד'

דברי תורה עפ"י הספה"ק "קודש הילולים"

השביתה בשמיטה מכפרת על ההורו מלאכת חולין בשבתות

וְשַׁבְתָּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁבָתֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שָׁבָע פְּעָמִים וּגְו' (ויקרא כה, ח).

להרהר בענייני מלאכה של חול. וכדפירש רש"י על הפסוק (שמות כ, ט), "ועשית כל מלאכתך - כשתבוא שבת, יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה". וזהו דבר שרבים נכשלים בו, לפי שעסוקים בימות החול במלאכתם, ובשבת נכשלים להרהר בזה.

והנה מנין השבתות והימים טובים שיש במשך שש שנים הם לערך כימי שנה אחת, ולכן אחת לשבע שנים שובתים שנה שלימה. וכאשר במשך שנה שלימה האדם פנוי ממלאכתו לגמרי ואינו מהרהר בה כלל, אלא עוסק בתורה ועבודת ד' בלב פנוי לגמרי מכל דאגה, הוא מתקן בזה את כל השבתות והימים טובים של ששת השנים, בהם לא נשמר בזה כראוי.¹

(ד"א ת')

העיסוק בעניינים הגשמיים לשם שמים נחשב כעסק התורה

אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם פֶּעָמָם וּגְו' (ויקרא כו, ג-ד).

אלא צריך לומר כדכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"א), שמי שכל מעשיו לשם שמים גם באכילה, שתיה, ושאר עניינים גשמיים, נחשב לו כאילו עוסק בתורה.²

וזהו שאמר הכתוב, "אם בחוקתי תלכו", לא רק עצם לימוד התורה, אלא אף כאשר אתם "הולכים" בעסקי העוה"ז, תעסקו בהם לשם שמים, ואל תסיחו דעתכם מן התורה. והיינו "הנהג בהן מנהג דרך ארץ", כרבי ישמעאל. אזי, "ונתתי גשמיכם בעתם".

ומה שנאמר "גשמיכם" ו"לחמכם", ולא "גשם" ו"לחם", יבואר על פי מה דאיתא בזהר הק' בפרשתנו (דף ק"ג, א) על הפסוק, "אם בחוקתי תלכו וגו' ועשיתם אותם". שאדם שמקיים את התורה והולך בדרכי ד', נעשה כביכול שותף עם הקב"ה. ואם כן שפיר נחשב "גשמיכם" ו"לחמכם".

והנה הזהיר הק' מסיק שם, "ולא הוה מלכא בעלמא דזכה להאי כדוד". ולכאורה איך יתכן זה, והלא דוד היה מלך ישראל וממונה על הנהגת כלל ישראל (כדמצינו בסנהדרין טז, א), אלא על כרחך כנ"ל, שלא הסיח דעתו מהתורה.

שמעתי טעם¹ למצות שמיטה, על פי דאיתא בגמ' (ברכות לה, ב), שאמר רבא לתלמידיו, "במטותא מעייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזוניכו כולא שתא". ולפי זה חסרים מידי שנה ב' חדשים של לימוד התורה, ובמשך שש שנים הרי אלו י"ב חדשים. ולכן יש שמיטה במשך שנה שלימה, והיינו י"ב חדשים בהם אין עבודת קרקע, ואז יכולים בני ישראל להשלים את לימוד התורה שהיה חסר להם במשך י"ב החדשים. עד כאן שמעתי.

ועל זה הדרך נראה ליתן טעם נוסף למצות שמיטה. דהנה מצות שביתה שבת קודש שייכת הן במעשה הן בדיבור ואפילו במחשבה, שכידוע אין

פירש רש"י, "אם בחוקתי תלכו", שתהיו עמלים בתורה". ובמדרש (ויקרא רבה לה, א), "דה"ד (תהלים קיט, נט) "חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך". אמר דוד, רבש"ע, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר, למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. וה"ד "ואשיבה רגלי אל עדותיך".

אפשר לפרש, בהקדם הפסוק בפרשת אחרי (ויקרא יח, ד), "את משפטי תעשו ואת חוקתי תשמרו ללכת בהם אני ד' אלקיכם". ופירש רש"י, "ללכת בהם", "אל תיפטר מתוכם. שלא תאמר, למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת האומות". והנה היה אפשר להבין שצריך לעסוק בתורה יומם ולילה ממש, דברים ככתבם, ואין לעסוק בצרכיו הנחוצים לעולם הזה. כדעת רבי שמעון בר יוחאי (ברכות לה, ב), שפירש הפסוק (דחשע א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה", דברים ככתבם. ודלא כרבי ישמעאל דסבר, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ", שאדם יחרוש בשעת חרישה ויזרע בשעת זריעה וכו'. וקשה, הלוא המסקנה שם היא, "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידך, כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידך".

1. כן כתב בספר נחל קדומים להרב חיד"א בפרשתנו.

2. א"ה. אף שרבינו הגה"ק זצ"ל הסמך את דבריו על דברי החיד"א, יש להסמך לזה גם דברי התפארת יהונתן בפרשתנו, שכתב ג"כ כי בשש שנים יש מנין שבתות וי"ט כמנין ימות השנה. אלא שממשך באופן אחר, ששביתה השמיטה היא כנגד ימי השבתות והי"ט במשך השש שנים, בהם האדמה עצמה אינה שובתה, שהלא היא מצמיחה גידולים אף בשבת וי"ט.

3. א"ה. רבינו הגה"ק זצ"ל מזכיר ענין זה פעמים רבות בספרו, ומציין לדברי הרמב"ם הללו. והנה הרמב"ם שם כתב, שצריך שכל מעשיו יהיו לשם שמים. ובסוף הפרק כתב הרמב"ם, "ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינח גופו, כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ד' והוא חולה, נמצאת שניה שלו עבודה למקום ברוך הוא וכו'". אך לא כתב שנחשב כאילו עוסק בתורה.

ואולי אפשר לפרש כוונת רבינו הגה"ק זצ"ל על פי מ"ש התוס' (ברכות יא, ב ד"ה שכבר), בענין ברכת התורה, "וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. ויש לומר, דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד, דכתיב 'והגית בו יומם ולילה', והו' כמו יושב כל היום בלא הפסק". וזהו דווקא כשאנו מסיח דעתו, ואף בעוסק בעניינים הגשמיים דעתו על התורה. וכמ"ש הרא"ש (בפסוקי שם פ"א ס"ה), "מסתבר שבני אדם שרגלין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממזהרים לעשות צרכיהם, כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה". ועיי"ש בדברי חמודות בשם הגהות מיימוניות, ובשם האגור, ב' ביאורים בטעם הדבר שאינו הפסק. א, מפני שדעתו בכל עת על לימודו ואינו מסיח דעתו. ב, מפני שבכל עת ואף במרוץ דעתו על ההלכות השייכות במרוץ.

"...ואולי אם המצא תמצא איזה דברי אגדה אשר ראוי לאמרם
בשבילי, אולי אבנה גם אני בעבורכם..."
שם בהקדמה

"וזאת באתי לרשום איזה ליקוטים למען ירוץ הקורא, ולאמר
בשבילי איזה דבר בכל שבוע..."
קודש הילולים ח"א עמ' ד'

וזהו שאמר המדרש, "הדא הוא דכתיב 'חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך'. אמר דוד, רבש"ע, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר, למקום פלוני ולבית דירה פלוני אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי

פרקי אבות

חיבתן של ישראל שקיבלו את התורה ולכן נברא העולם בשבילם

בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֹרֹת נִבְרָא הָעוֹלָם וכו' (פ"ה מ"א).

הנה מצינו עוד דברים שבאו במנין עשרה, כמו הא דאמרו חז"ל במדרש (במדבר רבה ב, יא), "בעשרה מקומות נמנו ישראל וכו'", וכן במתן תורה דיבר הקב"ה לישראל עשרה דברות. ויש להבין את השייכות בין כל אלו.

ונראה לבאר, דהנה לגבי מנינם של ישראל כתב רש"י (ריש במדבר), "מתוך חיבתן לפגיו מונה אותם כל שעה". וחיבת הקב"ה לישראל היא מפני שקבלו

מדרשות". כלומר, שאף כאשר עלי ללכת למקום פלוני ולבית דירה פלוני, כדי לעסוק בענייני הציבור, מכל מקום "חישבתי דרכי" וכוונתי "אל עדותיך".

(ח"א תב-תד)

את התורה, ולכן כל העולם לא נברא אלא בשבילם (רש"י ריש בראשית). ולולא התורה לא נבראו שמים וארץ, כדכתיב (ירמיהו לג, כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת".

וזהו השייכות בין כל הדברים שבאו בסכום עשרה - עשרה מאמרות של בריאת העולם, מנינם של ישראל בעשרה מקומות, ועשר הדברות של מתן תורה.

(ח"ב ה)

ובתנ"ך רבינו הגה"ק זצ"ל ביאר באריכות כפי הטעם השני הנ"ל, שבכל ענייני מלאכתו וענייני החול ישנן הלכות שצריך להקפיד עליהן, ותמיד בכל עת הוא מהרהר בדברי תורה, האין יעשה מלאכתו, אכילתו ושאר ענייניו על פי ההלכה.

ונראה לבאר עפ"י דברי הט"ז הידועים (באבן העזר סימן כה סק"א), שהסמך על דברי הרמב"ם וביאר ששכרו על עסק התורה שיעסוק בזכות שישן כל צרכו, וז"ל: "ודכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק 'בכל דרכיך דעה', דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה ברא חזק לעבודת השי"ת יש לו שכר כמו שמתענה.

ודברים אלו אסמכתא אקרא 'שוא לכם משכימי קום' וכו', דהיינו שיש ת"ח מנדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה.

על כן אמר 'שוא לכם', דהיינו בחינם לכם, שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה, וממעתים שנתם זה בחינם, כי כן יתן ה' לידידו שינה, דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעת בשניה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה", עכ"ל.

4. יצוין שרבינו הגה"ק זצ"ל מבאר על פי דברי הוזהר הק, דלא כשיטת רשב"י בגמרא, ומשמע מדבריו שגם לדעת רשב"י, הנהגה כשיטת רבי ישמעאל וכוונתו לשם שמים זוכה לקיים "את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם".

ובזה אפשר לתרץ מה שהקשו המפרשים (עין שדי חמד מערכת ר כלל ט"ו שהאריך בזה), שדברי רשב"י כאן סותרים לכאורה את דבריו במנחות (צט, ב), שאפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים "לא ימוש", ולפי דברי רבינו הגה"ק זצ"ל אתי שפיר.

דברי תענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבינו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, חותנו של רבינו הליל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

בעובדא דרבי אליעזר ששחרר עבדו לצורך השלמת מנין

"לעולם בהם תעבודו".

איתא בגמרא (ברכות מז.), ואמר רבי יהושע בן לוי, תשעה ועבד מצטרפין [- למנין עשרה]. מיתבי, מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה. שחרר אין, לא שחרר לא [- הרי שעבד אינו מצטרף למנין]. תרי אצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד [- שהיו רק שמונה איש, ושחרר עבד אחד, ועבד נוסף השלים למנין עשרה]. והיכי עביד הכי, והאמר רב יהודה, כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר 'לעולם בהם תעבודו', לדבר מצוה שאני. מצוה הבאה בעבירה היא, מצוה דרבים שאני, ע"כ. ויש לדקדק, שבגמרא לא הקשו איך רבי אליעזר שחרר עבדו, אלא רק אגב הקושיא על ההלכה של רבי יהושע בן לוי.

והנה כתב הר"ן בפרק השולח (גיטין כ: בדפי הר"ף), כל המשחרר עבדו עובר בעשה, משמע דלאו עשה גמור הוא, דבגמ' פרכינן, מיתבי מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת וכו'. ואי עשה גמור הוא, היכי דחינן עשה שבתורה משום האי מצוה. ויש מתרצים, שלא אמרה תורה 'לעולם בהם תעבודו', אלא משום שלא יתן להם מתנת חינם, כענין שכתוב בעובדי כוכבים 'לא תחנם' (דברים יז, ב), וכיון דאיכא מצוה, לאו משום חנינה ידידו קא עביד, אלא לצורך עצמו, עכ"ל.

לעילוי נשמת

הרה"ח חיים יחזקאל ב"ר נחמיה לוז ז"ל
כ"ב אייר תשי"ט
ת נ צ ב ה

נא להתפלל וללמוד לזכות

הרה"ח יואל בן חוה גיטל הי"ו לרפואה שלימה במהרה
בתוך שאר חולי ישראל

"עיקר כיבוד אב ואם לעשות רצון אבינו שבשמים כי זה נחשב לאבות כאילו המה עושים, והעיקר לקבוע עתים בכל יום ויום לתורה..." (שם)

"...מי שזכה להיות לו בנים וחתנים צדיקים וכו' המעשים שלהם יהיו לו למשען בעולם הבא וכו' ואין לנו חסד גדול מזה..." (קודש הלילים בהקדמה)